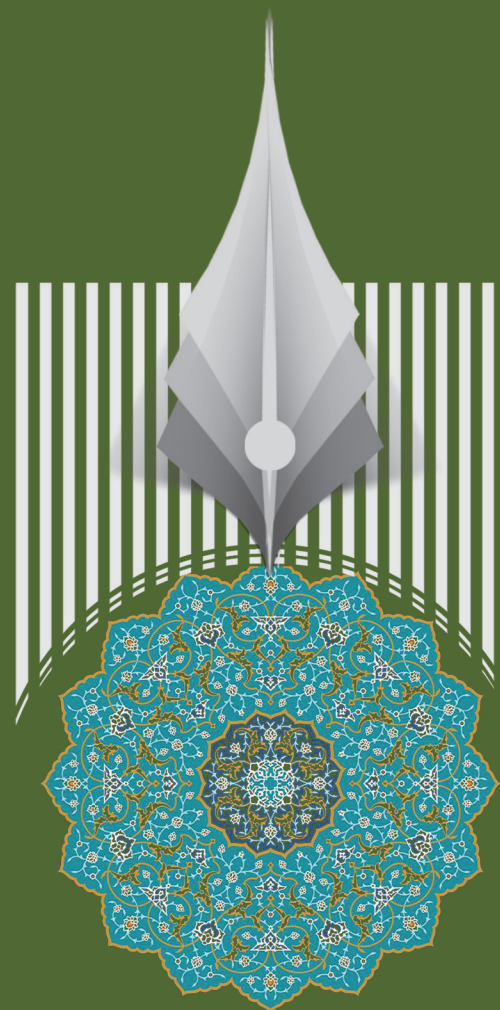

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی قدس سره

سند تولید، ترویج و کار بست علوم انسانی اسلامی

قم، خیابان شهید،
کوچه ممتاز، پلاک ۳۸
ناشر برگزیده کتاب سال ———— حوزه در سال های متعدد
ناشر برگزیده کتاب سال دانشجویی در سال های ۸۳، ۸۵
ناشر نمونه کتاب فصل جمهوری اسلامی در دوره های متعدد

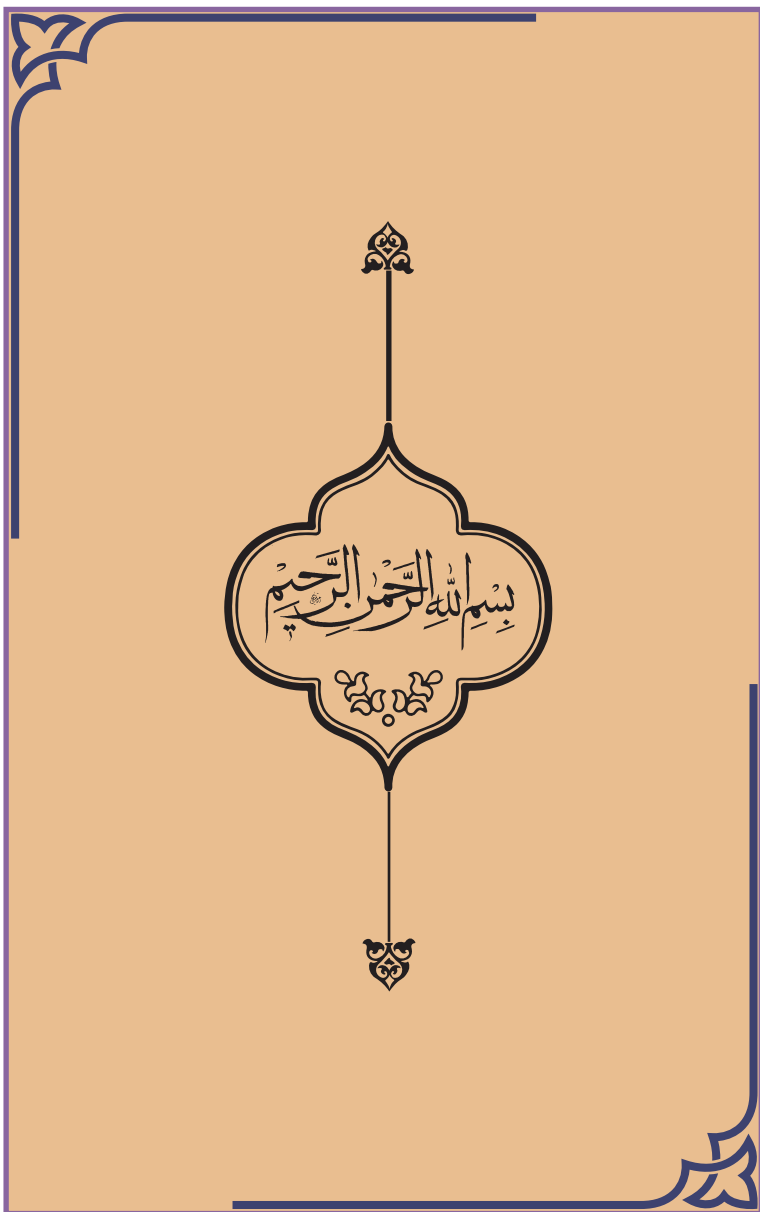
همراه: ۰۹۱۲۲۵۲۶۷۰۶

تلفن و فکس: ۰۲۵-۳۷۷۴۲۳۲۱
صفحه وب: ۳۷۱۸۵-۶۵۵

پایگاه اطلاع رسانی و فروش اینترنتی

HATIF.IR
HATIF_IR

سند ملی تولید، ترویج و کار بست علوم انسانی اسلامی

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمته الله علیه

۱۴۰۴/۰۷/۲۳

فهرست مطالب

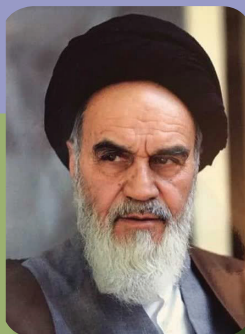
۱. مقدمه.....	۹
۲. تعاریف.....	۱۱
❖ الف) علم.....	۱۱
❖ ب) اسلام.....	۱۲
❖ ج) علم اسلامی.....	۱۲
❖ د) علوم انسانی.....	۱۳
❖ هـ) علوم انسانی اسلامی.....	۱۴
❖ و) تولید علوم انسانی اسلامی.....	۱۴
❖ ز) اسلامی سازی علوم انسانی.....	۱۵
❖ ح) فلسفه علوم انسانی.....	۱۶
۳. اصول موضوعه سند.....	۱۶
۴. چشم انداز.....	۱۷
۵. هدف سند.....	۱۸
۶. مبانی و اصول.....	۱۹
۷. پیش نیازهای تولیدی علوم انسانی اسلامی.....	۲۰
۸. مراحل تولید علوم انسانی اسلامی.....	۲۱
۹. معیارهای اولویت در تولید علوم انسانی اسلامی.....	۲۱
۱۰. راهبردها و اقدامات.....	۲۲
❖ الف) راهبردها و اقدامات مربوط به شناخت و بررسی مبنایی علوم انسانی رایج.....	۲۲
❖ ب) راهبردها و اقدامات مربوط به تولید و آموزش علوم انسانی اسلامی.....	۲۳

❖ (ج) راهبردها و اقدامات مربوط به حمایت و پشتیبانی ۲۸

❖ (د) راهبردها و اقدامات مربوط به گفتمان سازی و شبکه سازی ۳۰

امام خمینی علیه السلام

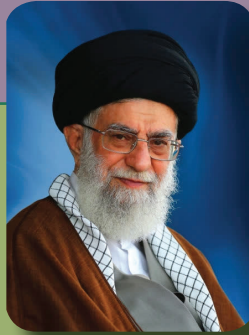
اسلام از هنگام ظهورش متعرض نظام‌های حاکم در جامعه بوده و خود دارای سیستم و نظام خاص اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی بوده است که برای تمامی ابعاد و شئون زندگی فردی و اجتماعی قوانین خاصی وضع کرده است و جز آن را برای سعادت جامعه نمی‌پذیرد.

(صحیفه امام، ج ۵، ص ۳۸۹)

علوم انسانی احتیاج به یک انسان‌های متعهد دارد. انسانی که تعهد به قواعد اسلام ندارد و تعهد به آن زیربنایی که توحید است ندارد در علوم انسانی نمی‌تواند عملی انجام بدهد الا انحراف.

(صحیفه نور، ج ۱۴، ص ۱۸۱، ۱۳۶۰/۱/۲۴)

مقام معظم رهبری دام ظلّه

اساتید و صاحب نظران و پژوهشگران و محققین باید به دنبال تدوین علوم انسانی منطبق با مبانی اسلام بروند؛ یعنی علوم انسانی‌ای که بر اساس فلسفه‌های نادرست و غلط مادی شکل نگرفته باشد؛ همچنان‌که امروز علوم انسانی غربی این جوری است. بالاخره اگر علوم سیاسی یا اقتصادی یا فلسفه یا مدیریت و بقیه علوم انسانی، مبتنی بر نگرش مادی به دنیا باشد و با ارزش‌های مادی بنا شده باشد، طبعاً نمی‌تواند خواسته‌ها و آرمان‌های جامعه‌ای را که مسلمان و مؤمن به معارف اسلامی هستند برآورده کند.

(بیانات در دیدار دانشجویان در یازدهمین روز ماه رمضان،

(۱۳۸۹/۵/۳۱)

شهید آیت الله مطهری رحمته الله علیه

برای ما مردم مسلمان مشرق‌زمین هیچ ضرورت اجتناب‌ناپذیری نیست که از هر راهی که آنها (غربی‌ها) رفته‌اند برویم و در هر منجلابی که آنها فرورفته‌اند فرورویم. ما باید به زندگی غربی هوشیارانه بنگریم. ضمن استفاده و اقتباس علوم و صنایع و تکنیک و پاره‌ای مقررات اجتماعی قابل‌تحسین و تقلید آنها، باید از اخذ و تقلید رسوم و عادات و قوانینی که برای خود آنها هزاران بدبختی به‌وجود آورده است، که تغییر قوانین مدنی ایران و روابط خانوادگی و تطبیق آن با قوانین اروپایی یکی از آنهاست، پرهیز نماییم.

(نظام حقوق زن در اسلام، ص ۳۲)

آیت الله مصباح یزدی رحمته الله علیه

علوم انسانی در اثبات یا ابطال مسائل مربوط به خود... بر اصولی مبتنی‌اند که آگاهانه یا ناآگاهانه پذیرفته شده‌اند. این اصول از مبانی معرفت‌شناختی آغاز می‌شود و تا مبانی هستی‌شناختی، انسان‌شناختی، ارزش‌شناختی و دین‌شناختی پیش می‌روند. ... برای تولید علوم انسانی بر اساس مبانی استوار و متین عقلی به چنین طرح جامع و گسترده‌ای نیاز است.

(رابطه علم و دین، ص ۲۴۰)

علوم انسانی به مثابهٔ نرم‌افزار تمدن نوین بشری از جایگاه و اهمیت بسزایی برخوردار است. پیشرفت‌های چشمگیر علوم طبیعی، ریاضی، فنی و مهندسی، و رشد بسیار سریع تولید و تحول در صنعت و فناوری‌های نوین نتایج فراوانی برای رفاه و آسایش انسان و جوامع امروزی به ارمغان آورده است. ولی این علوم از فهم معنای کامل کنش‌های انسانی و رفع برخی نیازهای اصیل و فطری بشر، مانند معنویت، تعالی انسانی، امنیت و آرامش روحی، ناتوان‌اند. علوم انسانی از این ظرفیت برخوردارند که با پر کردن این خلأ و راهبری زندگی بشر به سوی اهداف و آرمان‌های انسانی و الهی، زمینهٔ رشد و شکوفایی انسانی را فراهم و پیمودن راه پیشرفت و کمال را آسان‌تر کنند. این امر مشروط به آن است که این علوم بر اساس پایه‌ها، روش‌ها و رویکردهایی صحیح، متقن و خردپذیر بنا شوند و در مسیر اهداف درست قرار گیرند.

رویکردها، نظریه‌ها، جهت‌گیری‌ها و دستورالعمل‌های رایج در علوم انسانی موجود بر مبنای مختلفی استوارند که بسیاری از آنها خدشه‌پذیر و نقدشدنی‌اند. با وجود اختلافات عمیق میان بسیاری از مبانی نظریات رایج، وجه مشترک اکثر آنها نادیده گرفتن آموزه‌های دینی یا حتی مخالفت با آنهاست؛ گویا این علوم مدعی جانشینی کارکردهای فردی و اجتماعی دین در عصر مدرن و پسامدرن‌اند و بهره‌مند شدن از مبانی و حقایق دینی را برای خود کسر شأن و نوعی واپس‌گرایی تلقی می‌کنند. بحران‌های معنوی و اخلاقی، ناهنجاری‌های فرهنگی و اجتماعی، و آشفته‌گی‌های اقتصادی و سیاسی در سطوح فردی، اجتماعی، ملی و بین‌المللی در جهان متمدن امروز از آثار مهم بی‌توجهی صاحب‌نظران علوم انسانی به مبانی عقلی، فطری و وحیانی‌اند. اگر علوم انسانی که برای فراهم ساختن

سعادت انسان پدید آمده و گسترش یافته است، از آغاز بر پایه‌های استوار عقلی و ارزش‌های فطری انسانی بنا می‌شد، به یقین امروز جهان شاهد این همه ناهنجاری و نابسامانی نبود. تحقق این آرمان مشروط به اصلاح بسیاری از مبانی و رویکردهای این علوم و تولید علوم انسانی بر اساس آموزه‌های مستدل عقلی و استفاده از همه منابع معرفتی معتبر، از جمله تجربه، عقل، شهود و وحی است.

در میان ادیان الهی، اسلام کامل‌ترین و جامع‌ترین دین الهی با محتوا و پیام‌هایی جهانی و جاودانه است که به دلیل کمال و جامعیتش، می‌تواند پاسخ‌گوی نیازهای مؤثر در کمال و سعادت حقیقی انسان، اعم از نظری و عملی، مادی و معنوی، و دنیوی و اخروی باشد. مبانی بینشی و ارزشی اسلام ملاک حقانیت مسیر و فعالیت‌های خُرد و کلان نظام اسلامی است، و در صورتی که با عمق و دقت کافی مورد توجه اندیشمندان و نظریه‌پردازان علوم انسانی قرار گیرند، می‌توانند تحولی مثبت در فهم، شناخت، و راهبری جنبه‌های مختلف زندگی فردی و اجتماعی بشر بیافرینند.

توجه به اهمیت آنچه به اختصار بیان شد از یک سو، و عدم کفایت کارهای انجام‌شده از سوی دیگر، ضرورت وجود یک سند راهبردی به منظور ترسیم نقشه راه تولید علوم انسانی اسلامی را روشن می‌سازد. مرحوم علامه محمدتقی مصباح یزدی رضوان‌الله‌علیه، با تشخیص این مهم، به تشکیل «شورای سیاست‌گذاری و نظارت بر تولید علوم انسانی اسلامی» در سال ۱۳۹۳ مبادرت ورزیدند تا سندی را برای سامان‌دهی تلاش‌های آموزشی و پژوهشی مربوط در مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه‌السلام تهیه کنند. اکنون این سند بنا به پیشنهاد مسئولان محترم در شورای عالی انقلاب فرهنگی و شورای تحول و ارتقای علوم انسانی،

متناسب با فضای کلی مراکز علمی و پژوهشی کشور بازنویسی شده است و می‌تواند مبنای راهبردها، راهکارها، برنامه‌ریزی‌ها و فعالیت‌های نهادهای سیاست‌گذار حاکمیتی و مراکز مختلف حوزه‌ای و دانشگاهی قرار گیرد.

امیدواریم این تلاش ناچیز مورد توجه حضرت صاحب‌الامر علیه‌السلام واقع شود تا با عنایت آن حضرت برکت و نورانیت یابد و منشأ خدمات و آثار فراوان و ماندگار شود، ان شاء الله.

۲. تعاریف

مفاهیم و اصطلاحات استفاده‌شده در این سند به این شرح تعریف می‌شود:

❖ الف) علم

علم به معنای دانش و آگاهی است. این واژه گاه به معنای مطلق آگاهی و شامل علم حضوری، تصور و تصدیق است، و گاه آن را به قیود خاصی، مانند علم به یک قضیه، علم مطابق با واقع، علم به مجموعه‌ای از مسائل، علم به مجموعه‌ای از مسائل حقیقی (غیرقراردادی) یا علم به مسائل حقیقی که با روش تجربی قابل بررسی باشد^۱، مقید می‌کنند. اما آنچه در بحث تولید علوم انسانی مد نظر است علم به همان اصطلاح متداولی است که بر شاخه‌هایی از دانش همچون فیزیک، شیمی، زیست‌شناسی، روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، اقتصاد، تفسیر قرآن، فقه، تاریخ، اخلاق، فلسفه و معرفت‌شناسی اطلاق می‌شود. به نظر می‌رسد وجه جامع این اصطلاح این است که به مجموعه‌ای از مسائل اطلاق می‌شود که معمولاً موضوع واحدی

1. science.

دارند، با صرف نظر از پاسخ‌های مختلفی که به این مسائل داده می‌شود، و روشی که برای اثبات یا حل آن مسائل به کار گرفته می‌شود، و مبانی و اهدافی که دارد. البته ممکن است در تعریف برخی علوم، مانند خداشناسی فلسفی، خداشناسی عرفانی، روان‌شناسی تجربی، علم فقه و فلسفه، روش خاصی اخذ شده باشد. نیز ممکن است اهداف یا مبانی خاصی را در علم قید کرده باشند، مانند فلسفه الحادی، فلسفه الهی، اقتصاد مارکسیستی، و اقتصاد اسلامی. اما اصطلاحی که علم را به تحقیق با روش تجربی اختصاص می‌دهد مبتنی بر برخی مبانی روش‌شناختی است که مناقشه‌براندارند.

❖ (ب) اسلام

واژه اسلام نیز اصطلاحات متعددی دارد. طبق یک اصطلاح، اسلام به دین حق اطلاق می‌شود که علاوه بر دین خاتم، سایر ادیان آسمانی را نیز که در زمان خود معتبر بوده‌اند دربر می‌گیرد. طبق اصطلاحی دیگر، اسلام اختصاص به دین خاتم دارد. طبق این اصطلاح، گاه تنها آموزه‌هایی که از کتاب و سنت به دست می‌آید اسلام نامیده می‌شود. اما در اینجا مقصود از اسلام مجموعه تعالیم نظری و عملی‌ای است که معطوف به سعادت حقیقی و ابدی انسان‌اند؛ تعالیمی که علاوه بر ادله معتبر عقلی، از راه قرآن و سنت معصومان علیهم‌السلام به دست می‌آیند. البته همه آنچه در قرآن و سنت معتبر معصومان علیهم‌السلام آمده، از آن جهت که پذیرفتنشان تصدیق خدا و رسول است، در سعادت حقیقی انسان مؤثر است، و از همین جهت جزء اسلام دانسته می‌شود.

❖ (ج) علم اسلامی

منظور از علم اسلامی علمی است که افزون بر اینکه با اسلام مسائل مشترکی دارد، مبانی، اهداف و منابع آن نیز با اسلام موافق باشد؛ اما اگر علمی یکی از این سه مورد با اسلام موافق نباشد، اسلامی نخواهد بود. همچنین،

ممکن است بخشی از علم اسلامی و بخشی از آن غیراسلامی باشد. اما اگر علمی با اسلام مسئله مشترکی نداشت، از مقسم اسلامی و غیراسلامی خارج خواهد بود. برای مثال، ریاضیات اسلامی و غیراسلامی ندارد، مگر آنکه کسی کاربردهای علم را نیز در ملاک اتصاف علم به اسلامی بودن معتبر بداند.

❖ (د) علوم انسانی

بر اساس تلقی رایج، علوم انسانی^۱ (در مقابل علوم طبیعی و ریاضی) به مجموعه^۲ علوم اطلاق می‌شود که به شناخت انسان و توصیف، تبیین و تفسیر پدیده‌های فردی و اجتماعی (از آن جهت که انسانی‌اند، نه از جهت فیزیکی و زیستی)، و جهت بخشی به افعال و انفعالات انسانی می‌پردازند.^۳

بر این اساس، علوم انسانی شامل مسائل توصیفی^۴ و دستوری^۵ می‌شوند. مسائل توصیفی علوم انسانی به کشف «هست‌های انسانی» و «روابط بین پدیده‌های انسانی» می‌پردازند. این هست‌ها و پدیده‌ها ممکن است فردی یا اجتماعی، ارادی یا غیرارادی باشند. درمقابل، دسته‌ای از مسائل علوم انسانی در پی ارزش‌گذاری یک رفتارند و هدف آنها تمایز نهادن میان رفتارهای خوب از رفتارهای بد، و به دنبال آن، توسعه رفتارهای درست و متوقف کردن رفتارهای نادرست است. به این بخش از علوم انسانی که رفتار انسان‌ها را ارزشیابی و جهت‌دهی، و دستورالعمل صادر

1. Human Sciences.

۲. ممکن است یک علم انسانی خاص به همه این موارد یا برخی از آنها بپردازد.

۳. هنر از آن جهت که مهارت است، خارج از علم است و از فنون به حساب می‌آید؛ اما از آن جهت که قواعدی دارد که قابل بررسی علمی است، از علوم انسانی محسوب می‌شود، و میانی آن از فلسفه‌های مضاف (فلسفه هنر) است.

4. Descriptive.

5. Prescriptive.

می‌کنند علوم انسانی دستوری یا توصیه‌ای گویند. البته نام‌هایی دیگر نیز بر آنها می‌نهند، از جمله علوم هنجاری^۱ یا سیاسی.^۲ از نظر ما، دستورها هم به نوعی به توصیف رابطه علی میان کنش و نتیجه آن ارجاع می‌یابند و در نتیجه، میان علوم توصیفی و دستوری تفاوتی ماهوی باقی نمی‌ماند. علوم انسانی در تعریف یادشده مبانی خاصی دارند که عموماً زیرشاخه^۳ Humanities قرار می‌گیرند و به دلیل اهمیت مبانی در تولید علوم انسانی اسلامی، باید به آنها نیز پردازیم. از سوی دیگر، بر اساس برخی تعاریف، علمی چون حسابداری، کتابداری، جغرافیا و هتلداری نیز از علوم انسانی محسوب می‌شوند. اما این سنخ از علوم اصالتاً در دستور کار اسلامی‌سازی قرار نمی‌گیرند، مگر تا اندازه‌ای که از دیگر شاخه‌های علوم انسانی متأثرند. بدین ترتیب، با توجه به هدف این سند، علوم بررسی شده شامل دانش‌هایی همچون اخلاق، حقوق، اقتصاد، روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، مدیریت، علوم تربیتی، علوم سیاسی و تاریخ، و نیز مبانی این علوم، مانند فلسفه، انسان‌شناسی، معرفت‌شناسی، روش‌شناسی، دین‌شناسی، ارزش‌شناسی و فلسفه‌های مضاف می‌شوند.

❖ (ه) علوم انسانی اسلامی

علوم انسانی چنانچه در مبانی، اهداف و منابع با اسلام موافق باشند، اسلامی خواهند بود.

❖ (و) تولید علوم انسانی اسلامی

تولید علوم انسانی اسلامی فرایندی است که در آن بر اساس مبانی،

1. Normative.

2. Political.

۳. این اصطلاح را نیز برخی به علوم انسانی ترجمه کرده‌اند.

اهداف و منابع اسلامی، به پرسش‌هایی که در حوزه علوم انسانی قابل طرح است پاسخ داده می‌شود. مهم‌ترین تأثیرات آموزه‌های اسلامی بر علوم انسانی را می‌توان در این موارد مطالعه کرد:

۱. تأثیر گزاره‌های توصیفی دین بر مبانی علوم انسانی: در علوم انسانی، شناخت حقیقت بشر، چگونگی رشد و تکامل او و کمال نهایی وی از اصول موضوعه‌ای به حساب می‌آیند که باید در علوم مربوط و با روش مناسب اثبات و تبیین شوند. این اصول موضوعه می‌توانند از منابع دینی استنباط شوند و مبنای تحقیقات و استدلال‌ها در علوم انسانی قرار گیرند؛

۲. تأثیر گزاره‌های توصیفی دین بر گزاره‌های توصیفی علوم انسانی: در استنباط نظریات علمی از متون دینی باید نهایت دقت و وسواس را به کار بست و تا دلیلی یقینی بر نظریه‌ای وجود نداشته باشد، نباید آن را به صورت یقینی به دین منتسب کرد، بلکه باید به منزله یک احتمال به آن توجه کرد؛

۳. تأثیر گزاره‌های توصیفی دین بر علوم انسانی دستوری از طریق تأثیرگذاری بر نظام باورها و ارزش‌ها؛

۴. تأثیر گزاره‌های دستوری دین بر علوم انسانی دستوری؛

۵. تأثیر گزاره‌های دستوری دین بر علوم انسانی توصیفی؛

۶. تأثیر آموزه‌های دینی بر گستره موضوع، اهداف و روش علوم انسانی.

❖ (ز) اسلامی‌سازی علوم انسانی

گاهی به جای تولید علوم انسانی اسلامی، از تعبیر اسلامی‌سازی علوم انسانی استفاده می‌شود. مقصود از اسلامی‌سازی علوم انسانی آن است که علوم انسانی موجود به گونه‌ای بازسازی شوند که با مبانی، اهداف و منابع

اسلامی سازگار باشند. پاسخ‌های علوم انسانی موجود به مسائل مربوط، چنانچه بر اساس مبانی، اهداف و منابع معتبر و مطابق با اسلام به دست آمده باشند، قابل قبول‌اند؛ اما در صورتی که مبانی، اهداف و منابع آنها با اسلام ناسازگار باشند، درواقع به دلیل استفاده از منابع، روش یا مبانی نامعتبر، صحیح و کامل نیستند و از این جهت نیازمند بازنگری‌اند. بنابراین، اسلامی سازی علوم انسانی را نیز می‌توان تولید علوم انسانی اسلامی نامید.

❖ (ح) فلسفه علوم انسانی

منظور از فلسفه علوم انسانی در این سند عبارت است از فلسفه پیشینی که مبادی تصویری و تصدیقی علوم انسانی را بررسی می‌کند که شامل تعریف علم، موضوع، قلمرو، مفاهیم اصلی، اهداف، روش و مبانی علوم انسانی (مبانی معرفت‌شناختی، روش‌شناختی، هستی‌شناختی، دین‌شناختی، انسان‌شناختی و ارزش‌شناختی) می‌شود.

مبادی تصویری و تصدیقی خاص هریک از علوم انسانی در فلسفه مضاف به همان علم مورد بررسی قرار می‌گیرند، مانند فلسفه اقتصاد و فلسفه علوم اجتماعی.

۳. اصل موضوعه سند

مهم‌ترین اصول موضوعه تدوین این سند عبارت‌اند از:

- الف) عدم کفایت نظریات موجود در علوم انسانی رایج برای شناخت صحیح پدیده‌های انسانی و تأمین کمال و سعادت حقیقی انسان، و تعارض برخی از آنها با واقعیات انسانی؛
- ب) جامعیت و برتری آموزه‌های اسلامی برای هدایت انسان به سوی کمال و سعادت حقیقی؛

ج) قابلیت اثرگذاری آموزه‌های توصیفی و هنجاری اسلام بر علوم انسانی؛
 د) امکان تولید علوم انسانی اسلامی و تحقق آن در برخی علوم انسانی.

۰۲ چشم انداز

با توکل به خداوند متعال و امید به عنایات ویژه حضرت ولی عصر علیه السلام، نهادها و مؤسسات دانشگاهی و حوزوی کشور در افق ۱۴۱۴ از جهت تولید علوم انسانی اسلامی مؤسساتی هستند: «توانمند در تولید علوم انسانی اسلامی، نقد عالمانه دیدگاه‌ها، کاربست نظریه‌های اسلامی در حل مسائل جامعه و تعالی بخش، تمدن ساز، گفتمان ساز، برخوردار از مشارکت سازمان یافته، پیش‌تاز در منطقه و برخوردار از نیروی انسانی توانمند و متعهد، بهره‌مند از فناوری‌های نوین، و دارای ظرفیت تبدیل جمهوری اسلامی ایران به قطب علوم انسانی اسلامی در جهان اسلام». مؤسسات دانشگاهی و حوزه‌ای کشور در افق چشم‌انداز، از این ویژگی‌ها برخوردار خواهند بود:

۱. توانمند در تولید علوم انسانی اسلامی در رشته‌های مختلف و نقد

عالمانه دیگر دیدگاه‌ها: دارای مبانی استوار و منطقی، معرفت بخش، کمال آفرین، هویت ساز، مصونیت بخش و اقتدار آفرین، درون‌زا و برون‌گرا، دارای نگاه تمدنی اسلامی؛

۲. برخوردار از نیروی انسانی توانمند و متعهد: تربیت‌کننده و بهره‌مند

از استادان، محققان و دانشجویان آگاه و متعهد به مبانی اعتقادی و ارزشی اسلام، انقلاب و نظام اسلامی، متخلق به اخلاق اسلامی در همه عرصه‌ها، فعال، مسئولیت‌پذیر، برخوردار از وجدان کاری و انضباط علمی و عملی، آشنا به جدیدترین دستاوردهای علمی در حوزه تخصصی خود، توانا در تولید علم، آگاه، بابصیرت و حساس به مسائل سیاسی و اجتماعی

کشور، جهان اسلام و بین الملل؛

۳. توانمند در کاربرست نظریه‌های اسلامی در حل مسائل جامعه: دغدغه‌مند نسبت به نیازهای واقعی جامعه، ارائه‌دهنده راهکارها، محصولات و خدمات برگرفته از نظریه‌های اسلامی، بهره‌مند از فناوری‌های فرهنگی و اجتماعی اسلامی در جهت پیشرفت قدرت نرم و ارتقای تاب‌آوری کشور؛

۴. برخوردار از مشارکت سازمان‌یافته: دارای شبکه سازمان‌یافته و به‌هم‌پیوسته با مراکز علمی، تصمیم‌ساز، تصمیم‌گیر و اجرایی در سطح ملی و بین‌المللی با تأکید بر ظرفیت و مشارکت حوزه‌های علمیه، دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها، اندیشکده‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد، در راستای تولید علم، بسط گفتمان علوم انسانی اسلامی و ارتقای سبک زندگی اسلامی؛

۵. پیش‌تاز در منطقه و مورد توجه در جهان: پویا، الهام‌بخش و دارای قابلیت رقابت با مراکز علمی جهان و تأثیرگذاری بر آنها؛

۶. برخوردار از ظرفیت تبدیل جمهوری اسلامی ایران به قطب علوم انسانی اسلامی در جهان اسلام: توانمند برای تبدیل شدن به کانون جهانی و مرجع تولید و بازتولید مفاهیم، نظریات، و راه‌حل‌های مبتنی بر اسلام ناب محمدی ﷺ و انتشار آن در جهان از طریق محصولات آموزشی، پژوهشی و فرهنگی.

۵. هدف سبک

هدف این سند سامان‌دهی به فعالیتهای نهادهای حاکمیتی و مراکز علمی و زمینه‌سازی برای دست یافتن به نتایج مطلوب در زمینه تولید علوم انسانی اسلامی از طریق تعیین مبانی و اصول، مراحل، معیارهای اولویت، راهبردها و اقدامات لازم است.

مبانی و اصول

تولید علوم انسانی اسلامی مبتنی بر مبانی خاصی است. این مبانی عموماً در علومی بررسی می‌شوند که نسبت به علوم انسانی، پایه به‌شمار می‌آیند و می‌توان آنها را به مبانی معرفت‌شناختی، روش‌شناختی، هستی‌شناختی، انسان‌شناختی، دین‌شناختی و ارزش‌شناختی تقسیم کرد. مبانی در تعیین اهداف، محدوده موضوعات مورد نیاز، روش‌ها و حل مسائل علوم انسانی اثرگذارند و بدین سبب، تولید علوم انسانی اسلامی از جهات مختلف به آنها وابسته است.

از مبانی علوم انسانی می‌توان اصولی تجویزی به‌دست آورد که مهم‌ترین این اصول به این شرح‌اند:

۱. در تولید علوم انسانی اسلامی، باید علاوه بر عقل و تجربه، از آموزه‌های وحیانی نیز استفاده کرد؛
۲. دیدگاه معتبر درباره یک مسئله آن است که از مبانی و یافته‌های یقینی به‌دست آمده باشد. در صورت عدم دسترسی به دیدگاه یقینی، معرفتی که بیشترین درجه اعتبار را داشته باشد معتبر است و بر معرفت‌های معارض با آن ترجیح داده می‌شود؛
۳. برای تولید علوم انسانی اسلامی و نسبت دادن دیدگاه‌ها به اسلام، توان استنباط روشمند از قرآن کریم و روایات معصومان علیهم‌السلام لازم است؛
۴. در علوم انسانی اسلامی، با توجه به حقایقی از جمله صفات ذات و فعل خداوند مانند علم، قدرت، حکمت و توحید در مالکیت و ربوبیت تکوینی و تشریعی، دستیابی به اهداف انسانی تنها در چهارچوب آموزه‌های اسلام امکان‌پذیر است. بنابراین، توصیه‌های علوم انسانی که مخالف با شریعت باشد معتبر نیست؛
۵. علوم انسانی اسلامی در توصیف‌ها و توصیه‌های خود باید ابعاد

تحقیق را بسیار فراتر از آنچه در علوم انسانی رایج متداول است در نظر گیرند و انسان را موجودی لحاظ کنند که علاوه بر بُعد مادی و ویژگی‌های حیوانی (مانند نیازهای مادی و انگیزه‌های خودخواهی، لذت‌جویی و منفعت‌طلبی)، دارای روح فرامادی و فناپذیر، زندگی جاودان، سرشتی مشترک و فطرتی الهی، کرامت‌تکوینی و اکتسابی، خودآگاهی، درک عقلانی، انتخاب آگاهانه، نیازها و انگیزه‌های متعالی چون حقیقت‌طلبی، کمال‌گرایی و خداجویی، قابل تعالی و تنزل، همراه با تفاوت‌های فردی و نیازمند زندگی اجتماعی است؛

۶. هدف نهایی علوم انسانی اسلامی کمال حقیقی انسان در دنیا و آخرت، یعنی قرب به خدای متعال است. بُعد دستوری و ارزشی علوم انسانی اسلامی باید اقداماتی را توصیه کند که رابطه واقعی با این هدف نهایی دارند. بدین ترتیب، تحصیل اهدافی چون ثروت، قدرت، امنیت و رفاه مادی در صورتی قابل تجویزند که در مسیر دستیابی به کمالات حقیقی انسان همچون تقوا و عدالت باشند.

۷. پیش‌نیازهای تولید علوم انسانی اسلامی

الف) شناخت اندیشه‌های بنیادین اسلامی و ارتباط اندام‌وار آنها با یکدیگر؛
ب) شناخت فلسفه علوم انسانی (مبانی، روش‌شناسی و هدف) با رویکرد انتقادی؛

ج) شناخت فلسفه علوم انسانی از دیدگاه اسلام؛

د) شناخت فلسفه علم موردنظر با رویکرد انتقادی؛

ه) شناخت فلسفه علم موردنظر از دیدگاه اسلام؛

و) شناخت روش عام استنباط از منابع اسلامی؛

ز) شناخت روش خاص استنباط در علم موردنظر و توانایی کاربردی آن.

۸. مراحل تولید علوم انسانی اسلامی

تولید علوم انسانی ممکن است بر اساس مبانی مختلف، با روش‌های متعدد و با انگیزه‌های گوناگون انجام شود و به شکل‌گیری دیدگاه‌ها و رویکردهای مختلفی بینجامد که از نظر اعتبار معرفتی در یک سطح نیستند. برای دستیابی به نتایج معتبر در این علوم، می‌توان پس از تحکیم مبانی و اصول پیش‌گفته و تأمین پیش‌نیازهای ذکرشده، این گام‌ها را به‌عنوان مراحل کلی تولید علوم انسانی اسلامی در نظر گرفت:

۱. شناخت مسائل آن علم؛
۲. تنقیح و تکمیل آن مسائل؛
۳. اولویت‌بندی مسائل آن علم؛
۴. شناخت نظریه‌های رایج درباره آن مسائل؛
۵. بررسی نظریه‌های رایج؛
۶. پذیرش، رد یا تکمیل نظریه‌های رایج؛
۷. نظریه‌پردازی درباره آن مسائل بر اساس مبانی و روش اسلامی؛
۸. آزمون نظریه؛
۹. کاربردی‌سازی؛
۱۰. نظام‌مند کردن نظریات علم.

۹. معیارهای اولویت در تولید علوم انسانی اسلامی

در تولید علوم انسانی اسلامی، معیارهای اولویت‌بندی گاه ترتیب منطقی است؛ به این معنا که مسئله مزبور منطقاً در حل مسائل دیگر مؤثر و از این جهت بر آنها مقدم است و گاه ضرورت‌های کاربردی است. این ضرورت‌ها گاه عام است و وابسته به زمان یا فرد و جامعه‌ای خاص نیست، به‌طوری‌که نپرداختن به آنها ممکن است تأثیر منفی گسترده و

ماندگاری در افراد یا جامعه‌ای داشته باشد، و از این جهت در اولویت قرار می‌گیرند، و گاه ضرورت‌های مقطعی است که مربوط به شرایط ویژه در مقاطع زمانی خاص است.

۱۰. راهبردها و اقدامات

راهبردهای کلان تولید علوم انسانی اسلامی و راهکارهای مربوط به هریک از آنها به شرح زیر در چهار محور اصلی تدوین شده است. این محورها شامل «شناخت و بررسی مبنایی علوم انسانی رایج»، «تولید و آموزش علوم انسانی اسلامی»، «حمایت و پشتیبانی» و «گفتمان‌سازی و شبکه‌سازی» می‌شوند که فرایند سیر از مبانی تا کاربرست را پوشش می‌دهند.

❖ الف) راهبردها و اقدامات مربوط به شناخت و بررسی مبنایی

علوم انسانی رایج

راهبرد کلان ۱: زمینه‌سازی برای درک مبنایی و مواجهه انتقادی با علوم

انسانی رایج

راهکارها:

- برنامه‌ریزی برای تهیه و به‌روزرسانی نظام موضوعات، مسائل کلان و اولویت‌های هریک از علوم انسانی؛
- تقویت مطالعات درباره بستر تاریخی و فرهنگی پیدایش و تحولات مسائل و نظریه‌ها در علوم انسانی غربی و نقد آن؛
- تولید و آموزش روش نقد در علوم انسانی با تکیه بر مبانی معرفتی همچون واقع‌نما بودن علم، امکان ارزش‌گذاری و داوری میان نظریه‌ها، نقش ذاتی علم در تکامل انسان و...؛

- حمایت از پژوهش‌های انتقادی در علوم انسانی و ترجمه آنها به زبان‌های دیگر؛
- ترجمه متون مبنایی، تطبیقی و انتقادی معطوف به جریان‌های غالب فکری در علوم انسانی؛
- تربیت و مهارت‌افزایی مترجمان متعهد و کارآمد با رویکرد تحلیلی انتقادی در زمینه علوم انسانی؛
- حمایت از ترجمه‌های همراه با تحلیل و نقد متون علوم انسانی غربی؛
- گسترش کرسی‌های آزاداندیشی، نقد و مناظره با رویکرد مبنایی، تطبیقی و انتقادی در مواجهه با علوم انسانی غربی؛
- جهت‌دهی پایان‌نامه‌ها، رساله‌ها و طرح‌های پژوهشی به سوی پژوهش‌های مبنایی، تطبیقی و انتقادی در حوزه علوم انسانی و حمایت از آنها؛
- توسعه و تعمیق مطالعات تحلیلی و انتقادی درباره روش‌های تحقیق موجود در علوم انسانی و نسبت‌سنجی میان این روش‌ها با مبانی معرفتی و روش‌شناختی اسلامی.

❖ (ب) راهبردها و اقدامات مربوط به تولید و آموزش علوم انسانی اسلامی
راهبرد کلان ۲: زمینه‌سازی برای تقویت مبنای اندیشه اسلامی و ارتباط آنها با علوم انسانی
راهکارها:

- تدوین کتاب‌های درسی مقاطع مختلف در تبیین جامع اندیشه‌های بنیادین اسلامی و ارتباط اندام‌وار آنها با یکدیگر؛
- تدوین و آموزش فلسفه علوم انسانی اسلامی (مبانی، روش‌شناسی و هدف علوم انسانی) در همه رشته‌های علوم انسانی؛

- توسعه آموزش و مطالعات در زمینه فلسفه‌های مضاف به هریک از علوم انسانی از دیدگاه اسلام؛
- تدوین و آموزش روش استنباط از منابع اسلامی و توانایی کاربرست آن در علوم انسانی.

راهبرد کلان ۲: گسترش و تقویت زمینه‌های نوآوری و نظریه‌پردازی اسلامی در حوزه‌های مختلف علوم انسانی

راهکارها:

- توسعه آموزش و تعمیق مطالعات در حوزه روش‌های تحقیق برای تولید علوم انسانی اسلامی؛
- گردآوری منابع فلسفی، قرآنی، جوامع حدیثی و دانشنامه‌های اختصاصی ناظر به هریک از رشته‌های علوم انسانی اسلامی؛
- گسترش مطالعات و آموزش نظریه‌های اسلامی در هریک از رشته‌های علوم انسانی؛
- تدوین مبانی و اصول استنباط اختصاصی در هریک از رشته‌های علوم انسانی اسلامی؛
- حمایت از پژوهش‌های اسلامی در علوم انسانی؛
- گسترش برگزاری کرسی‌های علمی ترویجی، نوآوری و نظریه‌پردازی در راستای ترویج، تعمیق و گسترش علوم انسانی اسلامی؛
- افزایش امتیاز کرسی‌های نوآوری، نقد و نظریه‌پردازی در آیین‌نامه ارتقا و دیگر آیین‌نامه‌های مرتبط، در حوزه علوم انسانی اسلامی؛
- تنظیم و تقویت قوانین، آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌ها برای حفظ حقوق مبتکران و نوآوران در زمینه علوم انسانی اسلامی و جلوگیری از بروز تقلب علمی؛

- حمایت از ایجاد و تقویت نرم افزارها و سامانه های جامع مشابه یاب
در مقاله ها، پایان نامه ها، رساله های دانشگاهی و حوزه ای و توسعه آن
به محتوای موجود در فضای مجازی، کتاب ها و طرح های پژوهشی.

راهبرد کلان ۴: تأسیس رشته ها و گرایش های آموزشی علوم انسانی اسلامی و حمایت از آنها راهکارها:

- راه اندازی و گسترش رشته فلسفه علوم انسانی اسلامی؛
- گسترش رشته ها و مطالعات میان رشته ای به ویژه میان شاخه های علوم
اسلامی (مانند فقه، فلسفه و اخلاق) و علوم انسانی (مانند اقتصاد، سیاست،
جامعه شناسی، مدیریت و رسانه) در قالب فلسفه اقتصاد، فلسفه سیاست،
فقه اجتماعی، فقه مدیریت، فقه خانواده، اخلاق پزشکی و اخلاق رسانه؛
- راه اندازی و گسترش رشته های آموزشی علوم انسانی اسلامی
دربردارنده محتوای اسلامی مانند دروس اقتصاد اسلامی، مدیریت اسلامی،
تعلیم و تربیت اسلامی و روان شناسی اسلامی؛
- تأسیس دوره های تربیت مدرسی علوم انسانی اسلامی متناسب با
رشته ها و تقویت ظرفیت آنها؛
- بازنگری در گسترش کمی و کیفی رشته های علوم انسانی اسلامی و
میزان پذیرش دانشجو، براساس نیازهای جامعه و وجود فرصت های شغلی.

راهبرد کلان ۵: تولید برنامه و محتوای آموزشی بومی، روزآمد و کارآمد در علوم انسانی اسلامی راهکارها:

- نقد و ارزیابی برنامه، سرفصل ها، منابع و متون درسی مقاطع

مختلف آموزشی از جهت اسلامی بودن، بومی بودن، کارآمدی و روزآمدی؛

- بازنگری مستمر در برنامه، سرفصل‌ها و منابع درسی بر اساس مبانی، ارزش‌ها و اهداف اسلامی با مشارکت دانشگاه‌ها و حوزه‌های علمیه؛
- استخراج اقتضائات نظریه‌های علم دینی در کتاب‌های دوره آموزش رسمی عمومی برای زمینه‌سازی تحول آنها؛
- بازطراحی دوره‌های آموزش زبان‌های خارجی در مؤسسات آموزشی، متناسب با سبک زندگی ایرانی-اسلامی؛
- متنوع‌سازی آموزش زبان‌های خارجی از طریق شفاف‌سازی نیازهای زبانی کشور برای تعاملات بین‌المللی؛
- تربیت کارشناسان متخصص تدوین متون درسی علوم انسانی اسلامی؛
- آموزش و مهارت‌افزایی مؤلفان علوم انسانی اسلامی برای تدوین کتاب‌های درسی آموزشی؛
- فراهم کردن زمینه‌های تألیف گروهی کتب درسی با مشارکت متخصصان علوم انسانی اسلامی و کارشناسان تألیف کتب آموزشی؛
- حمایت از تولید محتوا، متون آموزشی و کمک‌آموزشی، متناسب با مبانی و ارزش‌های اسلامی و فراهم آوردن الزامات مناسب در نهادهای دولتی و غیردولتی.

راهبرد کلان ۶: حمایت از پژوهش‌های کاربردی در علوم انسانی اسلامی

بر اساس نیازهای ملی و بین‌المللی

راهکارها:

- تقویت پژوهش‌های مبتنی بر نیازها و تقاضاهای دستگاه‌های اجرایی کشور؛

- حمایت از پایش، آینده‌نگاری، سیاست‌گذاری و اولویت‌بندی برای برنامه‌ریزی در علوم انسانی اسلامی بر مبنای رفع نیازهای بومی؛
- توجه ویژه به نیازهای مراکز آموزشی، پژوهشی و سیاست‌گذاری در حوزه علوم انسانی اسلامی؛
- حمایت از پژوهش‌های گروهی متخصصان علوم انسانی اسلامی با رویکرد بینارشته‌ای برای رفع نیازهای عملی فردی، خانوادگی و اجتماعی؛
- توسعه و تقویت دروس روش کاربردی‌سازی علوم انسانی اسلامی و توانمندسازی دانشجویان در اتخاذ روش مناسب در هر موضوع؛
- استفاده از استادان حوزوی و دانشگاهی آگاه به عرصه‌ها و نیازهای روز اجتماعی و درگیر با آن برای راهنمایی و مشاوره در نوشتن پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها به منظور پیشگیری از پژوهش‌های سطحی و انتزاعی؛
- حمایت از پایان‌نامه‌ها، رساله‌ها و طرح‌های پژوهشی با موضوع نیازهای جامعه؛
- بازنگری شاخص‌های ارتقای استادان و پژوهشگران و رتبه‌بندی مراکز آموزشی و پژوهشی با تأکید بر رفع نیازهای جامعه اسلامی و رصد مستمر رتبه‌بندی استادان و مراکز آموزشی و پژوهشی بر اساس آنها؛
- بهره‌گیری از ظرفیت انجمن‌های علمی در حوزه‌های علوم انسانی اسلامی برای رفع نیازهای جامعه؛
- تولید و ارائه صنایع و محصولات فرهنگی مناسب برای زندگی روزمره مردم بر اساس ارزش‌های بنیادین اسلامی و یافته‌های بومی علوم انسانی؛
- ایجاد زمینه‌های مناسب برای عرضه دستاوردهای مؤسسات علوم انسانی در دستگاه‌ها و سازمان‌های دولتی و اجرایی از قبیل نمایشگاه‌ها، جشنواره‌ها و بانک اطلاعات؛

- راه اندازی مراکز تحقیقاتی، اندیشکده های تخصصی کاربردی، مراکز رشد و دانش بنیان به منظور فراوری پژوهش های علوم انسانی اسلامی در راستای حل مشکلات نظام.

❖ ج) راهبردها و اقدامات مربوط به حمایت و پشتیبانی

راهبرد کلان ۷: حمایت از راهبران فکری و نظریه پردازان اثرگذار در علوم

انسانی اسلامی

راهکارها:

- حمایت مادی و معنوی از راهبران فکری در ایده پردازی علوم انسانی اسلامی؛
- سامان دهی و تسهیل مشارکت راهبران فکری و عالمان نظریه پرداز و متخلق، در توسعه و تقویت نظام علوم انسانی اسلامی کشور و بهره مندی از نظرهای آنها در نظارت بر سطوح کلان سیاست گذاری علوم انسانی اسلامی؛
- توسعه و تقویت سازوکارهای بهره گیری از توانایی ها و قابلیت های صاحبان ایده، نظریه پردازان و خبرگان در حوزه و دانشگاه؛
- تدوین و اجرای آیین نامه های لازم برای حمایت از شاگردپروری توسط راهبران فکری در علوم انسانی اسلامی؛
- محوریت راهبران فکری و شاگردان طراز اول آنها در ایجاد گرایش های میان رشته ای و ایجاد فلسفه های رشته های مختلف علوم، بر پایه فلسفه و حکمت اسلامی؛
- تدوین و اجرای سیاست های تشویقی و به کارگیری ابزارهای تسهیل کننده برای افزایش مشارکت فضلا، استادان و دانشجویان در تقویت ایده های علوم انسانی اسلامی.

راهبرد کلان ۸: بازطراحی نظام انگیزشی استادان و دانش پژوهان بر اساس اهداف، مبانی و اصول سند تحول علوم انسانی اسلامی
راهکارها:

- بازخوانی نظام علم سنجی و ارائه الگوی مطلوب در ارزیابی وضعیت نظام علوم انسانی؛
- اولویت بخشی به نظریه پردازی، جریان سازی علمی و کاربردی سازی در عرصه علوم انسانی اسلامی و افزایش امتیاز آن؛
- رتبه بندی مراکز علمی و دیگر نهادها و مؤسسات دولتی و خصوصی، بر اساس میزان تأثیر و همکاری آنها در تحقق سند ملی علوم انسانی اسلامی و معرفی برترین ها؛
- تشویق نخبگان و نهادهای علوم انسانی از طریق ایجاد زمینه کاربردی سازی ایده های برتر در راستای اهداف سند ملی علوم انسانی اسلامی؛
- رصد کتاب ها، مقالات، رساله ها و پژوهش های علمی برای کشف نوآوری و نظریه پردازی اسلامی به منظور حمایت از آنها بر اساس آیین نامه هیئت حمایت از کرسی ها؛
- طراحی نظام شناسایی و رتبه بندی ایده های نوآورانه در عرصه علوم انسانی اسلامی و تقدیر از آنها (مانند اعطای نشان به آنها)؛
- بازنگری و تدوین مقررات، ضوابط و آیین نامه ها به منظور تسهیل، تقویت و تشویق تولید علوم انسانی اسلامی؛
- بهره گیری مطلوب از ظرفیت های رسانه ای برای ارائه ایده ها و معرفی آثار استادان و نخبگان علوم انسانی اسلامی.

راهبرد کلان ۹: سامان‌دهی و هدایت منابع مالی در جهت پشتیبانی از تولید و کاربریست علوم انسانی اسلامی

راهکارها:

- افزایش سهم علوم انسانی تا سقف ۲۵ درصد از منابع مالی نظام علم و فناوری بر اساس اولویت‌های مصوب شورای تحول و ارتقای علوم انسانی تا سال ۱۴۲۴؛
- استقرار نظام بودجه‌ریزی عملیاتی برای تخصیص منابع مالی به مراکز آموزشی و پژوهشی علوم انسانی اسلامی؛
- تخصیص بودجه همه فعالیت‌های ناظر به علوم انسانی به‌ویژه آموزش و پژوهش به برنامه‌های پیشرفت پنج‌ساله و سالانه کشور و دستگاه‌های ذی‌ربط از قبیل شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری (عتف)، بنیاد ملی علم ایران، بنیاد ملی نخبگان و صندوق حمایت از پژوهشگران کشور بر اساس اولویت‌های مصوب شورای تحول و ارتقای علوم انسانی؛
- افزایش حمایت‌های دولتی از مطالعات و تحقیقات بنیادین و راهبردی علوم انسانی اسلامی موردنیاز و فاقد متقاضی؛
- افزایش تدریجی تخصیص بودجه طرح‌های پژوهشی علوم انسانی اسلامی در نظام پژوهشی کشور تا سقف هفتاد درصد به پژوهش‌های مبتنی بر نیازها و تقاضاهای دستگاه‌های اجرایی کشور.

❖ د) راهبردها و اقدامات مربوط به گفتمان‌سازی و شبکه‌سازی

راهبرد کلان ۱۰: نهادینه‌سازی گفتمان علوم انسانی اسلامی در فضای علمی، فرهنگی و اجرایی

راهکارها:

- برگزاری دوره‌ها و کارگاه‌های دانش‌افزایی درباره چستی و جایگاه

علوم انسانی اسلامی و چرایی تحول آن برای استادان، دانشجویان و سایر علاقه‌مندان؛

- برگزاری برنامه‌های علمی ترویجی و تولید محصولات رسانه‌ای برای تبیین ماهیت متمایز نگرش اسلامی در تأمین هم‌زمان نیازهای جامعه اسلامی و تعالی انسان‌ها و نقش آن در علوم انسانی؛
- حمایت از فضای علمی گفتمان‌سازی علمی برای نگاه انتقادی به علوم انسانی رایج و تقویت علوم انسانی اسلامی؛
- حمایت از تولیدات رسانه‌ای و سرگرمی برای سنین و مخاطبان مختلف (اعم از فیلم و سریال، اسباب‌بازی، بازی‌های فکری، بازی‌های رایانه‌ای، و انواع تولیدات فضای مجازی) بر اساس یافته‌های علوم انسانی اسلامی؛
- اطلاع‌رسانی و خبری‌سازی موضوعات، مسائل و مباحث دارای اولویت علوم انسانی اسلامی و تحولات آن؛
- انتشار و ترویج ایده‌های علوم انسانی اسلامی و بهره‌مندی از امکانات چندرسانه‌ای در کاربرست علوم انسانی اسلامی در زندگی مردم.

راهبرد کلان ۱۱: گسترش تعامل و شبکه‌سازی میان مراکز پژوهشی و نظریه‌پردازان حوزه علوم انسانی اسلامی در سطح ملی و بین‌المللی راهکارها:

- ایجاد مرکز ملی علوم انسانی اسلامی؛
- برگزاری همایش‌ها و نشست‌های مشترک مراکز همسو در تولید علوم انسانی اسلامی؛
- همکاری با مراکز همسو در تولید کتاب‌های درسی موردنیاز علوم انسانی اسلامی؛
- حمایت از فعالیت‌های فرهنگی و ترویجی نهادهای متولی و

تشکل‌های خودجوش مردمی در راستای تحول و ارتقای علوم انسانی اسلامی؛

- ایجاد بستر لازم برای تعامل و مشارکت شخصیت‌ها و نهادهای علمی هم‌گرا در زمینه نگرش تمدنی در عرصه داخلی و بین‌المللی؛
- حمایت از اعزام استادان برجسته علوم انسانی اسلامی برای ایجاد کرسی‌های علمی مناسب در کشورهای دیگر یا استفاده از فرصت کرسی‌های موجود؛

- حمایت از ارتقای رتبه‌بندی و سامان‌دهی انتشارات علوم انسانی اسلامی و تقویت پایگاه استنادی علوم جهان اسلام^۱ در فضای بین‌المللی؛
- برگزاری نشست، همایش و دوره‌های آموزشی در زمینه علوم انسانی اسلامی، مشترک با مراکز علمی و دانشگاه‌های معتبر در سطوح منطقه‌ای و بین‌المللی؛

- حمایت از جریان اطلاعات و ایجاد شبکه‌های علمی اندیشمندان و محققان در سطح بین‌الملل برای ترویج علوم انسانی اسلامی و تقویت نگاه انتقادی به علوم انسانی غربی؛

- حمایت از تأسیس و سامان‌دهی قطب‌ها و انجمن‌های علمی به‌ویژه قطب‌ها و انجمن‌های مشترک حوزه و دانشگاه در زمینه علوم انسانی اسلامی؛

- حمایت از راه‌اندازی و گسترش هسته‌های علمی در رشته‌های علوم انسانی اسلامی با محوریت اندیشمندان حوزوی؛

- راه‌اندازی نهضت ترجمه از فارسی به دیگر زبان‌های دنیا در زمینه نظریات علوم انسانی اسلامی.

